

HONDERD JAAR SOCIALISTISCHE PERS IN BELGIE

1. Inleiding

In 1960, bij het verschijnen van de "Geschiedenis van de Socialistische Arbeidersbeweging in België", n.a.v. het 75-jarig bestaan van de B.S.P. moest Michel OUKHOW vaststellen dat de geschiedenis van de socialistische pers in België eigenlijk nog moet worden geschreven. (OUKHOW, M., 1960, blz. 250). Nu, een kwart eeuw later, moet deze opmerking nog eens herhaald worden: sedert de bijdragen van OUKHOW in het hoger vermelde verzamelwerk, zijn er geen wezenlijk nieuwe historische analyses van de Belgische socialistische pers verschenen. De geschiedschrijvers van de Belgische arbeidersbeweging hebben weliswaar steeds aandacht besteed aan de socialistische pers (reeds bij BERTRAND, L., 1906) maar een historische studie die zich in hoofdzaak met de socialistische pers bezig houdt is vooralsnog niet voorhanden. In tegenstelling tot Nederland waar al in 1950 een dergelijke historische analyse van de socialistische pers verscheen (DE VRANKRIJKER A.C.J., 1950). Deze leemte op gebied van Belgische persgeschiedenis is tendele te verklaren door het feit dat de Belgische arbeidersbeweging haar archief erg onzorgvuldig heeft bijgehouden. Onlangs is hier heel wat verbetering in gekomen door de oprichting van het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (A.M.S.A.B.), gevestigd in Gent. Dit archief bevat heel wat interessant bronnenmateriaal voor een geschiedschrijving van de socialistische pers (cfr. JANSSENS L., 1983).

Het is uiteraard niet de bedoeling om in het kader van deze korte bijdrage op basis van historisch onderzoek een overzicht te brengen van een eeuw socialistische pers in België. Wel heb ik me voorgenomen om de basis van desbetreffende literatuur en enig terreinverkennd archiefwerk enkele onderzoeksvragen voor een dergelijk historisch onderzoek te formuleren, en deze te toetsen aan de huidige situatie van de socialistische pers in Vlaanderen, met name De Morgen.

2. Honderd jaar socialistische pers: het doet vragen rijzen

De geschiedenis van de officiële socialistische partijkranten begint op 31 augustus 1884 met de publikatie van het eerste nummer van Vooruit in Gent (het eerste nummer werd gratis verspreid op zo'n 15.000 ex., nadien bedroeg de oplage ongeveer 2.300 ex.). Een jaar later werd aan franstalige zijde Le Peuple opgericht met een startoplage van 11 à 12.000 ex.. Deze twee overkoepelende partij-organen vormden de basis van de socialistische partijpers, die nog met enkele minder belangrijke kranten werd aangevuld. In 1905 beschikte de toenmalige B.W.P. over 5 kranten: Le Peuple, L'Echo du Peuple, Le Journal de Charleroi, L'Avenir du Borinage en Vooruit. De gezamenlijke oplage van deze bladen werd geschat op zo'n 120.000 ex. (BERTRAND L., 1906, blz. 652). In de daaropvolgende jaren werd de socialistische pers echter nog grondig herschikt: een aantal kranten verdwenen (L'Avenir du Borinage, L'Echo du Peuple) en in 1914 werd de Volksgazet opgericht. Naast de kranten beschikte de B.W.P. echter ook over een groot aantal lokale weekbladen, die weliswaar geen grote oplage hadden maar die als politiek orgaan toch van betekenis waren. In onze verdere analyse beperken we ons echter tot de dagbladpers.

Het is eigenlijk pas na Wereldoorlog I dat de BWP-dagbladpers haar vaste vorm aannam. Toen verschenen er vijf afzonderlijke socialistische kranten: Vooruit, Volksgazet, Le Peuple (+ Le Travail, le Monde du Travail), Journal de Charleroi en La Wallonie met een globale oplage van 156.650 ex. In tabel I (zie bijlage) hebben we de oplage-evolutie van deze vijf socialistische kranten geschetst van 1920 tot 1980. De tendens die uit deze tabel naar vore treedt, is bekend: de socialistische pers kende een sterke bloei tot 1958, toen het met een oplage van bijna een half miljoen ex. haar toppunt bereikte, terwijl het vanaf de jaren zestig in zeer sterke lijn bergaf is gegaan. Het zijn dergelijke oplagecijfers die in de socialistische beweging ook nu nog vaak aanleiding geven tot nostalgische uitspraken in de trend van "de sterke positie en het succes van de socialistische pers uit de vijftiger jaren". Indien men echter de situatie grondiger analyseert en situeert in de context van de globale persevolutie, blijkt dit triumfalisme uit het verleden weinig reden van bestaan te hebben. Deze hypothese kan door twee argumenten gestaafd worden: 1. De oplage van de socialistische pers is ongetwijfeld sterk gestegen tussen 1920 en 1958, maar deze oplagestijging is helemaal niets uitzonderlijks en kan zeker niet als een specifieke verdienste

van de socialistische pers beschouwd worden (ook de katholieke en liberale kranten hebben in die periode vergelijkbare oplagestijgingen gekend). De "spectaculaire" oplagestijging van de socialistische kranten is enkel een weerspiegeling van een algemene stijgende trend die de globale Belgische dagbladpers in die periode kenmerkte. Dit wordt zeer duidelijk in tabel II, waar de stijgingsindex van de oplage van de socialistische pers voor de periode 1938—58 vergeleken wordt met de oplagestijging van de totale dagbladpers én met deze van de nederlandstalige katholieke pers. De oplage van de socialistische dagbladpers is in die periode inderdaad met 88 % toegenomen (hoewel dit cijfer gerelativeerd moet worden aangezien het oplagecijfer van 1936—1938 slechts een raming van de B.W.P. zelf betreft), maar ook de globale oplage van de Belgische pers is in die periode met 67 % gestegen. Ter vergelijking: de oplage van de nederlandstalige katholieke bladen is in die periode heel wat sterker gestegen (117 %).

2. Dit optimisme uit de jaren vijftig krijgt vooral een deuk als men de verhouding nagaat tussen het aantal kopers van socialistische kranten en het aantal socialistische kiezers. Dit is weergegeven in tabel III. Bij de interpretatie van deze tabel dient echter wel voor het volgende gewaarschuwd te worden: deze cijfers zeggen enkel iets over het aantal *verkochte exemplaren* (de oplagecijfers van vóór 1958 betreffen dan nog meestal ramingen. Om tot het aantal *lezers* te komen, zouden al deze cijfers nog eens met een circulatie-coëfficiënt vermenigvuldigd moeten worden. Deze circulatie-coëfficiënt wordt echter door het C.I.M. (Centrum voor Informatie over de Media) slechts sedert enkele jaren berekend. Desalniettemin laat onze tabel toch toe te besluiten dat de kloof tussen het aantal socialistische krantenkopers en het aantal socialistische kiezers in de loop van de voorbije 100 jaar steeds is toegenomen. In 1905 kocht naar schatting 1 op 3 socialistische kiezers een krant van socialistische strekking. In 1958, hoewel de socialistische pers toen haar hoogste oplagecijfers kende, was deze verhouding echter gedaald tot 1 op 4, terwijl in 1981 nog slechts 1 op 10 S.P.—P.S.-kiezers een socialistische krant kocht.

Het zijn deze zeer globale gegevens die ons brengen tot de onderzoeksvraag die centraal moet staan in een geschiedschrijving van de socialistische dagbladpers, nl.: hoe komt het dat de socialistische bladen er in de loop van de voorbije eeuw nooit (of liever: steeds minder) in geslaagd zijn hun potentieel lezerspubliek (de socialistische achterban) te bereiken ?

Het antwoord op deze vraag vereist uiteraard een veel grondiger en gedetailleerder onderzoek dan binnen het bestek van deze bijdrage mogelijk is. Toch lijkt het me nu reeds geoorloofd om, bij wijze van voorlopige onderzoekshypothesen, een aantal oorzakelijke factoren aan te duiden.

Aan het falen van de socialistische dagbladpers liggen ongetwijfeld meerdere oorzaken ten grondslag, die zowel van externe als van interne aard zijn. De externe causale factoren, d.w.z. de oorzaken die te situeren zijn buiten de socialistische beweging zelf, vinden hun basis in een aantal maatschappelijke omstandigheden die bondig samen te vatten zijn :

1. *De economische factor.* Het hoeft weinig betoog dat de socialistische partijpers over een minder soliede kapitaalbasis kon beschikken dan de burgerlijke pers. Dit is één van de oorzaken waardoor men slechts laat tot een professionele aanpak is gekomen. In de beginfase werden de socialistische kranten veelal gemaakt door arbeiders die dit buiten hun (reeds zware) dagtaak moesten doen, of door redacteuren die zich met vrijwel alle productiefazen van de krant moesten inlaten (naast het schrijven van de artikelen, dus ook het zetten, de opmaak en de distributie). Het voorbeeld van E. Anseele bij Vooruit is hier illustratief.

2. *De sociale factor.* Als "arbeiderskrant" richt de socialistische pers zich uiteraard tot een lezerspubliek dat slechts over een zeer beperkte koopkracht beschikte. De verkoopprijs van de kranten werd weliswaar zo laag mogelijk gehouden, maar desondanks moest b.v. voor een 3-maandelijks abonnement op Vooruit rond 1890 toch nog 2 fr. betaald worden. In 1896 bedroeg het gemiddeld dagloon van een volwassen arbeider tussen de 2 en 4,5 fr. (DE WEERDT D., 1960, blz. 397). In 1891 werd het gemiddeld arbeidersbudget voor 96,3 % opgebruikt voor het louter fysisch levensonderhoud (ENGEL, E., 1895, blz. 84—85). Het is dus duidelijk dat er slechts weinig geld overbleef om een krant te kopen. Deze sociale factor moet echter wel gerelativeerd worden omdat de toenmalige arbeidende bevolking blijkbaar wel geld had om zich burgerlijke kranten aan te schaffen. De beperkte koopkracht van de socialistische lezers zorgde er echter ook voor dat de adverteerders niet erg geïnteresseerd waren om in die kranten te adverteren, wat de financiële inkomsten van de socialistische pers sterk deed verzwakken.

3. *De culturele factor.* Vaak wordt ter verklaring van de lage

verkoopcijfers van de socialistische pers gewezen op de hoge analfabetisatie-graad die op het einde van de vorige eeuw nog zou heersen. Ook in het buitenland wordt deze factor dikwijls aangehaald. Wat Groot-Brittannië betreft heeft Raymond Williams reeds vroeger gewezen op het mythisch karakter van dit argument (WILLIAMS, R., 1979, blz. 17). Ook in België moet dit analfabetisme als verklaringfactor sterk gerelativeerd worden. Uit de beschikbare cijfers blijkt immers dat in 1890 ongeveer 73 % van de Belgische bevolking boven de acht jaar kon lezen en schrijven, in 1900 bedroeg de alfabetisatiegraad 80 % en in 1910 86 %. Dit laat toe te veronderstellen dat er wel degelijk een potentieel lezerspubliek aanwezig was.

4. *De politieke factor.* Het uitbouwen van een socialistische dagbladpers in een politiek bestel dat, zeker wat Vlaanderen betreft, grotendeels gedomineerd werd door clericale invloedsferen is uiteraard een moeilijke opdracht. Dit heeft vooral de verspreiding van de socialistische kranten op het platteland fel bemoeilijkt. Daarenboven werd de socialistische pers door haar politieke tegenstrevers op verschillende manieren geboycot.

Het is duidelijk dat de krachtsgeldigheid van de sociale en culturele factor slechts beperkt is tot de beginfase van de socialistische pers (tot W.O. I), en zelfs dan nog in grote mate moet worden gerelativeerd. De economische en politieke factoren zijn echter gedurende de voorbije honderd jaar, zij het in gewijzigde omstandigheden, min of meer constant gebleven.

Naast deze externe oorzakelijke factoren, zijn er ook belangrijke interne factoren die de zwakte van de socialistische pers helpen verklaren. Deze interne factoren moeten gezocht worden in de schoot van de socialistische beweging zelf, die daarvoor dan ook de verantwoordelijkheid draagt. De centrale factor hierbij lijkt mij gelegen te zijn in het sterk reformistisch karakter van de socialistische partij. Dat de socialistische partij van bij haar oprichting in 1885 sterk reformistisch geïnteresserd is, is reeds meermaals aangetoond (MOMMEN A., 1980, WITTE E., CRAEYBECKX J., 1981, blz. 110–117) en hoeft hier dus niet in detail uiteengezet te worden. Wel is het nuttig om te onderzoeken in welke mate dit reformisme een remmende factor is geweest voor de ontwikkeling van de socialistische partijpers.

De belangrijkste taak van de officiële partijkranten bestond erin de reformistische partijlijn te propageren en te verantwoorden tegenover de socialistische kiezers. Tegen deze reformistische strekking bestond nogal wat oppositie, zowel binnen als

buiten de toenmalige B.W.P., zodat op dit vlak de socialistische partijpers een belangrijke propagandistische rol te vervullen had. Dit moet echter gesitueerd worden in de context van de toenmalige perssituatie. Zoals in enkele andere landen (WILLIAMS R., 1979; GIELE J.J., 1968), ging ook in België aan de officiële socialistische partijpers immers een periode vooraf waarin, vooral aan franstalige zijde, een aantal onafhankelijke en radicale bladen werden verspreid: *Le Prolétaire* (de eerste socialistische krant in België), *Le Mirabeau*, *Le Drapeau* (OUKHOW M., 1960, blz. 249–273; BERTRAND L., 1906, deel II, blz. 54–92; DE WEERDT D., 1972, blz. 133–146). Hoewel deze bladen op slechts een geringe oplage werden verspreid, was de politieke betekenis ervan niet te veronachtzamen. De socialistische partijpers heeft van bij haar aanvang als het ware het monopolie op de linkse persberichtgeving opgeëist, maar de radicale lijn van haar voorgangers werd echter niet doorgetrokken maar integendeel omgebogen tot een strikt reformistische koers. Voor de krant *Le Peuple* werd de reformistische strekking duidelijk aangetoond door de inhoudsanalyse van Pascal Delfosse (DELFOSSÉ P., 1979). Een geschiedschrijving van de socialistische pers mag zich dus in geen geval beperken tot de periode van de officiële socialistische partijpers.

Deze noodzaak tot propaganda van de reformistische partijlijn t.o.v. de eigen achterban, nog geïntensiveerd door de breuk dat dit betekende met de radicalere voorgangers, zorgde ervoor dat de socialistische partijpers zeer lange tijd enkel aandacht had voor de politiek-sociale berichtgeving. Dit ging natuurlijk ten nadele van de andere, meer populaire domeinen van de journalistieke berichtgeving (het zogenaamde *soft news*, de *human interest stories*). Ook dit dient echter geplaatst te worden in het kader van de toenmalige perssituatie. Deze overbeklemtoning van het politiek-sociale nieuws in het beginstadium van de socialistische partijpers had immers plaats precies in een periode (einde 19de eeuw) dat er in België een aantal burgerlijke centenbladen bestonden, die deze populaire thema's wel degelijk gingen exploiteren om lezers te recruter. Enkele voorbeelden: *Gazet van Antwerpen* (1891), *Nieuws van den Dag* (1885), *Het Laatste Nieuws* (1888), *Le Soir* (1887), *Le Rappel* (1900), *Le Patriote* (voorloper van *La Libre Belgique*, 1884). Terwijl de socialistische partijpers, wegens haar eng-propagandistische functie, bleef vastzitten in het model van de 19de-eeuwse "publieke openbaarheid" (m.a.w. de hoofdklemtoon op algemene, politiek-sociale themata in de berichtgeving), is de burgerlijke populaire pers

vrij snel doorgedrongen tot de privé-sfeer van haar lezerspubliek (vrijtijdsbesteding, gezinssituatie, geluksbeleving, gezelligheid e.d.) om deze commercieel uit te buiten. De socialistische partijpers hanteerde dus een overtuigingsstrategie die enkel beperkt bleef tot *indoctrinatie*: het propageren van de socialistische partij-doctrine in de politiek-sociale berichtgeving. Deze berichtgeving kreeg dan ook alle aandacht, hoewel slechts een klein aantal lezers zich daartoe aangetrokken voelden. De burgerlijke populaire pers daarentegen heeft van bij de aanvang haar overtuigingsstrategie uitgebreid tot wat Raymond Williams de *incorporatie* noemt (WILLIAMS R., 1979, blz. 23) : ze spreken hun lezerspubliek niet alleen aan via de domeinen uit de publieke openbaarheid, maar ook via de domeinen van de privé-sfeer van hun lezers. Door aldus in te spelen op de behoefte tot zelf-identificatie van het publiek, weten zij veel meer lezers aan te trekken zodat hun overtuigingsstrategie heel wat efficiënter blijkt te zijn. Pas veel later, toen de burgerlijke pers als het ware reeds heer en meester was over de privé-sfeer van de lezers, is de socialistische partijpers erg aarzelend ook deze weg opgegaan. Doorgaans bleef dit echter beperkt tot een pover *imiteren* van de incorporatiestrategie van de burgerlijke pers.

De socialistische pers heeft niet alleen een overdosis energie gestopt in de politiek-sociale berichtgeving, daarenboven zat deze politieke berichtgeving voortdurend gevangen in een zeer eng partijpolitiek keurslijf. Dit had nefaste gevolgen, zowel op het gebied van de inhoud als van het redactioneel beleid en beheer van de socialistische kranten. Inhoudelijk kwam dit erop neer dat de politieke berichtgeving onder een strenge controle van de partijleiding stond en grotendeels in beslag werd genomen door talloze verslagen over manifestaties, bijeenkomsten en activiteiten die door de socialistische beweging georganiseerd werden. Dit was wellicht interessant voor de socialistische mandatarissen, maar het overgrote deel van het lezerspubliek had daar weinig boodschap aan. Op gebied van het redactioneel beleid en beheer leidde dit ertoe dat veel te vaak mensen werden aangeworven niet op basis van hun journalistieke of beheer kwaliteiten, maar wel op grond van hun onvoorwaardelijke partijtrouw. Deze partijbetutteling is voor de redacteuren steeds een bron van ergernis geweest. Wat Vooruit betreft is dit ongenoegen reeds te merken in het in 1898 verschenen boek van Vooruit-redacteur Paul De Witte (DE WITTE P., 1898, hoofdstukken 23, 25 en 26). Ook de brochure in 1905 uitgegeven door de Gentsche Boekdrukkersbond "De waarheid over de grieven in de Socialistische

Volksdrukkerij 'Vooruit' van Gent" is hiervan een duidelijke illustratie. Deze enge partijpolitieke gebondenheid is steeds een belangrijke rem geweest voor een kwalitatieve verbetering van de socialistische kranten.

Het falen van de socialistische pers dient echter ook in verband gebracht te worden met de politieke strategie en de structuur van de socialistische beweging. Van bij de aanvang heeft de B.W.P. ernaar gestreefd de arbeidende bevolking onder haar (reformistische) vleugels te verenigen en aan zich te binden (cfr. MOMMEN A., 1980). Met dit opzet werd dan ook systematisch een socialistische zuil opgebouwd, o.a. bestaande uit coöperatieven, mutualiteiten, volksapotheken, vakbonden, verzekeringskassen (WITTE E., CRAEYBECKX J., 1981, blz. 117-122). De socialistische pers was in deze structuur slechts een ondergeschikte schakel. Om haar machtsontplooiing te realiseren beschikte de socialistische beweging dus over andere en veel efficiëntere kanalen. Het is duidelijk dat coöperatieven, mutualiteiten, verzekeringskassen en vakbonden de arbeidende bevolking op een veel directere manier binden aan de socialistische beweging. Daarenboven vormden die andere kanalen vaak ook een inkomstenbron, terwijl het in standhouden van een socialistische pers voortdurend een financiële aderlating betekende. Om deze reden heeft de socialistische pers nooit de nodige middelen gekregen om een degelijke krant op poten te zetten. Om diezelfde reden heeft de socialistische beweging het steeds nagelaten een doordacht persbeleid te ontwikkelen, waarbij rekening zou worden gehouden met de maatschappelijke functie van een linkse krant, de te volgen strategie en de behoeften van het lezerspubliek.

Tot slot moet ook nog gewezen worden op het gebrek aan onderlinge samenwerking binnen de socialistische beweging, wat ongetwijfeld een negatieve invloed heeft gehad op de evolutie van de socialistische pers. Dit is uiteraard het gevolg van de interne machtsstrijd, die voortdurend is gevoerd binnen de verschillende fracties van de socialistische zuil, waarbij vaak ook louter regionaal sectarisme een rol heeft gespeeld. De eeuwenoude wrijvingen tussen de Gentse en de Antwerpse socialistische beweging zijn in dit verband tekenend. Reeds in 1919 werd op initiatief van Joseph Wauters een voorstel gedaan om de materiële inspanningen van de socialistische pers te bundelen. Van dit plan is echter niets terecht gekomen. Ook latere pogingen om een gemeenschappelijke drukkerij op te bouwen hebben geen succes gekend.

Bij wijze van samenvatting kan dus het volgende gesteld worden: ongetwijfeld hebben een aantal partij-externe factoren de ontwikkeling van de socialistische pers in grote mate bemoeilijkt. Deze externe causale factoren werden op verschillende congressen overigens breedvoerig besproken. Daarnaast zijn er echter oorzakelijke factoren te vermelden, waarvoor de socialistische beweging zelf de verantwoordelijkheid draagt. Deze factoren worden in de discussie binnen de socialistische beweging echter te vaak verzwegen of niet au sérieux genomen. Deze intern-oorzakelijke factoren vinden hun basis in de reformistische machtsstrategie van de socialistische partij. De socialistische beweging heeft steeds haar pers in hoofdzaak beschouwd als *een machtsinstrument* ten behoeve van de partijleiding en niet als *een communicatiemiddel* ten behoeve van de arbeidende bevolking. Dit is de machtsontplooiing van de partij misschien wel ten goede gekomen, maar het heeft tegelijkertijd de socialistische pers op een doodlopend spoor gebracht.

3. Wordt het met *De Morgen* anders ?

Na het faillissement van Volksgazet en onder impuls van de zogenaamde "jonge Turken" binnen de S.P., werd op 1 december 1978 de nieuwe krant *De Morgen* gelanceerd (over de moeilijke bevalling van deze krant, zie VAN DOORSLAER J., 1979). Deze krant zou een open, niet-partijgebonden koers varen. De socialistische partij leek begrepen te hebben dat zij door een verdere betutteling van haar kranten, deze onvermijdelijk ten onder zou brengen. *De Morgen* bestaat nu reeds zes jaar. Tijd dus voor een evaluatie.

De oorzakelijke factoren van interne aard, die we hierboven hebben geschetst, gelden ondanks alles ook nog voor *De Morgen*. Dit bleek reeds bij de oprichting van de krant. De nv *De Roos* beschikte over een startkapitaal van 50 miljoen fr. Deze kapitaalbasis was uiteraard te smal, zodat eind 1980 reeds een eerste kapitaalherstructurering noodzakelijk was. Na lange onderhandelingen werd de Socialistische Gemeenschappelijke Actie (S.G.A.) bereid gevonden het gecumuleerd verlies van de voorbije twee jaar (140 miljoen fr.) op zich te nemen en zorgden het A.B.V.V., de S.P. en de drukkerij *Het Licht* voor een nieuwe kapitaalbasis van 85 miljoen fr. Zowel de socialistische mutualiteiten als de Sociale Voorzorg (P.S.) lieten het dus afweten. Later werd nog een andere kapitaalherstructurering doorgevoerd met als gevolg dat momenteel de S.P. hoofdaandeelhouder is

van de krant. Hieruit blijkt dus dat ook nu nog een aantal gele- dingen van de S.G.A. slechts schoorvoetend met kapitaal over de brug willen komen. Ook nu nog is er binnen de socialistische beweging onvoldoende bereidheid te vinden om haar kranten een soliede kapitaalbasis te verschaffen zodat voor het project einde- lijk eens een planning op lange termijn kan worden uitgewerkt. Het is dan ook in deze context dat de fameuze "wanhoopsbrief" van hoofdredacteur Paul Goossens, die in september 1984 op eigen initiatief op zoek ging naar eventuele privé-financiers, moet worden geplaatst. De verontwaardiging die deze brief binnen de socialistische beweging heeft uitgelokt kan daarom niet vrijgepleit worden van enige hypocrisie.

Een balans opmaken van zes jaar De Morgen is een wat deli- cate zaak. Enerzijds is het voor progressief Vlaanderen een nood- zaak dat deze krant bestaat en liefst ook blijft bestaan. Ander- zijds toont de evolutie van De Morgen een aantal tekortkomin- gen, die ervoor zorgen dat deze krant steeds minder haar functie als linkse krant kan vervullen. Met alle begrip voor de moeilijke omstandigheden waarin De Morgen iedere dag opnieuw moet worden gerealiseerd, dienen toch een aantal zaken vermeld te worden die me als lezer van De Morgen bijzonder treffen.

1. De Morgen lijdt de laatste drie jaar zeer duidelijk aan een zware informatieve verschraling. Hiermee is niet bedoeld dat De Morgen minder informatie brengt dan andere kranten (ofschoon dit inderdaad zo is). Het is immers niet rechtmatig het informa- tief niveau van een krant zoals De Standaard, die over een redac- tie van ongeveer 120 mensen beschikt, te vergelijken met De Morgen, die datzelfde niveau zou moeten bereiken met een re- dactie van zo'n 35 mensen. Hiermee is echter wél bedoeld dat De Morgen in vergelijking met 3 tot 4 jaar geleden aan haar lezers veel minder informatie te bieden heeft. De inkrimping van het aantal bladzijden en ook de verandering van lay-out zijn hier- voor grotendeels verantwoordelijk.

2. Een van de belangrijkste functies van een linkse krant is deze van "onthuller en openbreker", nl. het aanpakken van dos- siers waarvan andere kranten hun handen afhouden. Bij de op- richting verklaarde De Morgen dan ook deze opdracht te zullen vervullen (VAN DOORSLAER J., 1979, blz. 17). En inderdaad, bij de aanvangsjaren heeft De Morgen zeer verdienstelijke pogin- gen gedaan om deze taak waar te maken. Wij verwijzen hierbij naar de berichtgeving over de Bloso-affaire, de Zaïre-politiek, de

zaak Graindorge, het ficheren van militanten. De laatste jaren is deze "onthullingsfunctie" steeds meer afgebrokkeld. Het gebeurt steeds minder dat De Morgen een dossier open breekt. Als er nog eens een dossier aangepakt wordt is het vaak nadat het eerst door andere bladen aan de orde werd gesteld. Als lezer kan ik me niet van de indruk ontdoen dat De Morgen de laatste tijd door een journalistieke tamheid wordt aangetast. Het lijkt er wel op alsof De Morgen steeds minder durft.

3. De Morgen had zich ook aangekondigd als een open, niet-partijgebonden krant. Ook dit heeft men in de aanvangsjaren inderdaad geprobeerd te verwezenlijken. De berichtgeving in 1979 over de Arenaweide in Deurne, waarbij De Morgen zich duidelijk keerde tegen de plannen van de socialistische burgemeester Dequeecker, is hiervan een goede illustratie. Maar ook van deze niet-partijgebondenheid is de laatste tijd steeds minder te merken. Toen in februari 1981 een redacteur in de rubriek "Onder Vrienden" wou repliceren op een uitlating van de Brugse socialist Jan Leclercq, werd dit hem beleefd maar toch dringend afgeraden (REYNEBEAU M., 1981). Toeval of niet, maar sinds de S.P. hoofdaandeelhouder van De Morgen is geworden, verglijdt de binnenlandse politieke berichtgeving van deze krant in de richting van die van de vroegere Volksgazet.

4. De Morgen had zich ook voorgenomen een progressieve volkskrant te worden. Een krant dus die zich niet enkel zou toeleggen op zwaar maatschappelijke problemen, maar ook de meer populaire thema's zou aanboren. Dit lijkt me inderdaad een juiste optie. De linkse beweging in Vlaanderen is inderdaad niet gediend met een progressieve intellectuelenkrant genre Le Monde (daar is trouwens ook geen markt voor). Alleen is deze optie uiterst moeilijk te realiseren. Er zijn slechts weinig voorbeelden te noemen van kranten die de wensdroom "links maar toch leuk" tot een goed einde hebben gebracht. Vaak wordt in dit verband verwezen naar het "lichtende voorbeeld" van de Franse krant Libération (SCHAMP W., 1984; VAN DOORSLAER J., 1984). Hierbij mag echter niet over het hoofd gezien worden dat Libération een fenomeen is dat specifiek is voor Parijs. Het overgrote deel van de Libé-oplage (100.000 ex.) wordt verspreid in Parijs en het is zeer de vraag of dit Libération-model ook in Vlaanderen kan worden overgenomen. Wat De Morgen zelf nu betreft is het duidelijk dat de pogingen om dit blad tot een volkskrant uit te bouwen voornamelijk mislukt zijn. Het beperkte oplagecijfer (onge-

veer 50.000 ex.) is hiervan een duidelijk bewijs. De verslaggeving over de populaire thema's is nog zeer gebrekkig. Weliswaar zijn er soms op gebied van de sportverslaggeving positieve pogingen te noteren en is ook sedert de uitgave van de Antwerpse Morgen de regionale berichtgeving erop vooruit gegaan. Maar wat de andere sectoren betreft, blijft het nog te zeer beperkt tot een imiteren van wat de burgerlijke kranten doen. Zo verschilt de gerechtelijke verslaggeving vaak niet zo veel van deze van bv. Het Laatste Nieuws. De Morgen slaagt er dus nog onvoldoende in om de populaire thema's vanuit een eigen identiteit te benaderen.

5. Last but not least : het heeft De Morgen zeer lange tijd aan een degelijk bedrijfsbeheer ontbroken. Hoezeer men het ook mag betreuren, maar elke krant die in een vrije markt-economie gelanceerd wordt is op de eerste plaats een commercieel produkt. Dit is een economische wetmatigheid waaraan ook progressieve krantenuitgevers niet kunnen ontsnappen. Wie het spel van de vrije markt meespeelt, moet ook de commerciële spelregels aanvaarden. Vooral de reformisten binnen de socialistische beweging zouden dit naderhand, zeker na het faillissement van Volksgazet, toch al mogen weten. Een krant zonder een degelijk commercieel bedrijfsbeheer is ten dode opgeschreven. Slechts recentelijk wordt binnen De Morgen aan dit bedrijfsbeheer meer aandacht besteed. Hopelijk is het niet te laat.

Het zou van een politieke kortzichtigheid getuigen om de *redactie* van De Morgen in hoofdzaak voor deze tekortkomingen verantwoordelijk te stellen. Deze vinden immers nog steeds hun oorsprong in de interne causale factoren die reeds jarenlang de doorbraak van een socialistische pers in de weg staan. Een krant die over geen stevige financiële slagkracht kan beschikken en nog steeds onvoldoende redactionele onafhankelijkheid krijgt, kan zich op professioneel-journalistiek, noch op ideologisch-progressief vlak geloofwaardig maken. De toekomst en de verdere kwalitatieve uitbouw van De Morgen is dan ook van deze twee voorwaarden afhankelijk. Zolang echter de socialistische beweging haar kranten blijft beschouwen als een machtsinstrument ten behoeve van hun eigen partijbelangen, is de kans klein dat aan deze voorwaarden kan worden voldaan. Het afleggen van deze eng partijpolitieke machtsstrategie is niet alleen nodig om de eigen socialistische pers te redden, maar is tevens onvermijdelijk om tot een linkse offensieve mediastrategie te komen. Vooral in het licht van de recente initiatieven van de kapitaalkrachtige rechterzijde om het medialandschap nog meer te beheersen (cfr. het

kortstondig 24-uur-experiment, het opkopen van Dupuis door Hachette-B.B.L., het opkopen van Le Rappel door Hersant, de plannen om met commerciële TV te starten), is een dergelijke offensieve mediastrategie van de linkerzijde meer dan ooit noodzakelijk.

Bibliografie van graadpleegde werken

- Bertrand L.: *Histoire de la Démocratie et du Socialisme en Belgique depuis 1830*. Deel 1 en 2. Dechenne-Cornély, Bruxelles/Paris, 1906.
- Delfosse P.: *Reformisme et presse ouvrière*. Editions Labor, Bruxelles, 1979.
- De Vrankrijker A.C.J.: *Het wervende woord. Geschiedenis der socialistische week- en dagbladpers in Nederland*. Arbeiderspers, Amsterdam 1950.
- De Weerd D.: "De arbeiderstoestanden van 1876 tot 1914", in: *Geschiedenis van de Socialistische Arbeidersbeweging in België*. Uitgeverij Ontwikkeling, Antwerpen, 1960, blz. 395–412.
- De Weerd D.: *De Belgische Socialistische Arbeidersbeweging op zoek naar een eigen vorm, 1872–1880*. Stichting Camille Huysmans, Antwerpen, 1972.
- De Witte P.: *De Geschiedenis van Vooruit en de Gentsche Socialistische Werkersbeweging sedert 1870*. Gent 1898.
- Engel E.: *Die Lebenskosten Belgischer Arbeiterfamilien früher und jetzt*. Dresden, 1895.
- Gentsche Boekdrukkersbond: *De waarheid over de grieven in de Socialistische Volksdrukkerij 'Vooruit' van Gent*. Gent, 1905.
- Giele J.J.: *De pen in aanslag. Revolutionairen rond 1848*. Fibula-Van Dishoeck, Bussum, 1968.
- Janssens L.: *Repertorium: pers en periodieken 1848–1940*. A.M.S.A.B., Gent, 1983.
- Mommen A.: *De Belgische Werkliedenpartij. Ontstaan en ontwikkeling van het reformistisch socialisme (1880–1914)*. Masereelfonds, Gent, 1980.
- Oukhow M.: "Pers en propaganda (1854–1876)" (blz. 249–273), "De Pers (1875–1885)" (blz. 337–343); "Pers en propaganda (1885–1914)" (blz. 435–449); "Pers en Propaganda van 1914 tot 1946" (blz. 549–564), in: *Geschiedenis van de socialistische Arbeidersbeweging in België*. Uitgeverij Ontwikkeling, Antwerpen 1960.
- Reynebeau M.: "Haalt De Morgen de avond nog?"; in: *De Volkskrant*, 21 maart 1981.
- Schamp w.: "Kuifje in Medialand", in: *De Nieuwe maand*, jrg. 27, nr. 6, aug. 1984, blz. 425–447.
- Van Doorslaer J.: "De Morgen liep niet op rozen", in: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, 13de jrg., 1979, nr. 4, blz. 7–21.
- Van Doorslaer J.: "Een links journalist in een reclamemaatschappij", in: *de Nieuwe Maand*, jrg. 27, nr. 6, aug. 1984, blz. 461–467.
- Williams R.: "The Growth and Role of the Mass Media", in: Gardner C. (ed.): *Media, Politics and Culture. A Socialist View*. The McMillan Press, London, blz. 14–24.
- Witte E., Craeybeckx J.: *Politieke geschiedenis van België*. Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, Antwerpen, 1981.

Bijlage

Tabel 1 : Oplage-evolutie van de socialistische dagbladers van 1920 tot 1980

Krantentitel	1920	1939	1958	1968	1980
	(a)	(b)	(b)	(b)	(b)
Vooruit	25.492	45.000	55.000	34.099	—
Volksgazet	27.100	13.000	114.380	82.201	—
Le Peuple (+ Le Travail, Le Monde du T.)	48.191	70.000	168.960	71.000	35.000
De Morgen	—	—	—	—	55.253
La Wallonie	25.867	20.000	55.000	50.000	39.000
journal de Charleroi (+ Indépendance)	30.000	70.000	79.000	70.000	35.000
Totaal	156.650	248.000	472.340	307.300	164.253

- (a) Luyckx T.: *Evolutie van de Communicatiemedia*. Elsevier, Brussel, 1971, blz. 509.
- (b) Van Der Biesen W.: "Dertig jaar Belgische dagbladers", in: Servaes J.: *Het web van de mediabusiness*. Kritak, Leuven, 1979, blz. 199-201.
- (c) Mededelingen van de uitgevers, behalve voor De Morgen (CIM, 1980).

Tabel 2 : Stijgingsindex van de oplage van de socialistische dagbladers, vergeleken met de totale dagbladers en de Vlaamse katholieke dagbladers (1938-1958)

	socialistische kranten		totale dagbladen		Vl. kath. dagbladers	
	absol.	index	absol.	index	absol.	index
oplagecijfer 1938	250.000	100	1.760.000	100	323.000	100
oplagecijfer 1958	472.340	188,8	2.954.482	167,8	703.539	217,6

Tabel 3 : Verhouding van het aantal kopers van socialistische kranten tot het aantal socialistische kiezers.

jaartal	aant. soc. kiezers	aant. kopers v. soc. kranten	% verhouding kopers/kiezers
1905	350 à 400.000	120.000	ca. 32 %
1936	800.000	250.000	31 %
1958	1.897.646	472.340	24,8 %
1981	1.509.641	164.253	10,8 %
